

Tallin. Určete s pomocí mapy jeho polohu.

Estonsko důsledně klade důraz na informační technologie. Přes 60 % Estonců používá internetové bankovníctví, každá obec má připojení na internet a v zemi probíhají i volby prostřednictvím internetu.

Lotyšsko je proslulé vývozem šperků z jantaru. Jantar je zkamenělá pryskyřice.

Jantarové šperky

Díky oceánskému podnebí jsou řeky v Západní Evropě vodnaté a vhodné pro lodní dopravu. Ta je navíc umožněna propojením řek četnými průplavy.

- Zjistěte s pomocí Školního atlasu světa, které řeky jsou spojeny průplavy (např. ve Francii), a určete pak, která moře mohou být „propojena“ lodní dopravou.

- Ukažte na mapě Západní Evropy území, ke kterým se vztahují následující pojmy, o nichž jste slyšeli v dějepise: bitva u Hastings, Keltové, francká říše.

Estonsko je nejmenší Pobaltskou republikou. Hlavním městem je **Tallin**.

Lotyšsko má nejlepší přístup k Baltskému moři. Hlavním městem je **Riga**.

Litva je největší Pobaltskou republikou. Hlavním městem je **Vilnius**.

Obr. 95

Riga – hlavní město Lotyšska

SHRNUTÍ

Estonsko, Lotyšsko i Litva jsou nazývány Pobaltské státy. Snaží se vymanit z hospodářského vlivu Ruska. V ekonomice přecházejí na tržní hospodářství.

Otázky a úkoly

1. Jaký vliv mají přírodní podmínky Estonska, Lotyšska a Litvy na hospodářství těchto zemí?
2. Co víte o obyvatelstvu těchto států?
3. Pokuste se zpaměti říci hlavní města všech tří republik. (Zkontrolujte podle mapy v atlase.)

34. Západní Evropa

1. Podle mapy určete státy Západní Evropy. Které z nich mají ostrovní polohu?
2. Z mapy v atlase vyčtěte srážkové poměry v Západní Evropě. Srovnajte je s Jižní Evropou.
3. Najděte v atlase největší západoevropské řeky. Jsou splavné?

Jako západoevropské označujeme tyto státy: **Velká Británie, Irsko, Francie, Belgie, Nizozemsko a Lucembursko**. Kromě Lucemburska mají všechny přístup k Atlantskému oceánu.

- Které státy Západní Evropy jsou přímořské a které vnitrozemské?

Povrch Západní Evropy tvoří převážně nížiny. Pouze do Francie zasahují velehory **Alpy** a **Pyreneje**. V Nizozemsku a Belgii najdeme nížiny pod úrovní hladiny světového oceánu.

Většina území Západní Evropy je pod vlivem **Atlantského oceánu**, takže má **vlhké oceánské podnebí**. To znamená, že léta jsou zde chladná, zimy mírné a po celý rok má tato oblast dostatek srážek.

Nejvýznamnějšími **řekami** jsou **Rýn** (*Rhein, Rijn*), **Rhona** (*Rhône*), **Seina** (*Seine*) a **Temže** (*Thames*).

Západní Evropa má kromě Francie malé plochy lesů. Většina lesů byla v minulosti vykácena.

Obyvatelstvo Francie a národ Valonů v Belgii patří ke skupině **románských** národů. Ostatní obyvatelé se řadí ke **germánským** národům. Ve Francii a Británii se usadilo mnoho přistěhovalců z bývalých kolonií obou států. **Většina obyvatel** Západní Evropy žije ve městech. **Západní Evropa** patří mezi **nejhustěji osídlené oblasti Evropy**.

Všechny západoevropské země patří k hospodářsky nejvyspělejším státům v celém světě. Velká Británie a Francie jsou členy **G8**. V jejich hospodářství mají převahu **služby** (obchod, banky, pojišťovny, věda) a **průmysl**.

Většina nerostných surovin již byla vytěžena. V současnosti mají největší význam ložiska **ropy** v Severním moři, **zemního plynu** v Nizozemsku, **černého uhlí** ve Velké Británii a **bauxitu** (z něhož se vyrábí hliník) ve Francii.

Obr. 96

Těžba ropy v Severním moři – ropné plošiny

Širokým rozsahem výrobků se vyznačuje západoevropské **strojírenství**, které dodává především **dopravní prostředky** a **elektrotechnické zboží**. Velmi vzrostl i význam **chemického průmyslu**, hlavně zpracování **ropy**.

V **zemědělství** Západní Evropy je znát výrazná **převaha živočišné výroby** nad rostlinnou. Díky vlhkému podnebí mírného pásu podporujícímu celoroční růst trávy se nejvíce chová **skot**. V rostlinné výrobě se pěstuje hlavně **pšenice** a **vinná réva** ve Francii, **brambory** v Irsku a **zelenina** v Nizozemsku. Všechny zemědělské produkty zpracovává rozvinutý **potravinářský průmysl**.

Mimo říční dopravy má Západní Evropa hustou síť kvalitních silnic a dálnic, vede zde řada ropovodů a plynovodů. V deltě Rýna leží **největší světový přístav Rotterdam**.

Obr. 97

Rotterdam – největší světový přístav pro nákladní i osobní dopravu

- **Francouzská města jsou propojena železnicemi se superrychlými vlaky TGV. Ty dosahují rychlosti kolem 300 km za hodinu. Znáte jinou zemi s podobnou železniční dopravou?**
- **Dokázali byste na mapě najít názvy velkých západoevropských letišť?**

Z hlediska **cestovního ruchu** má nejlepší podmínky **Francie** (pobřeží Středozemního moře, Alpy, kulturní památky). V posledních letech je značný příliv turistů i do **Velké Británie** (obr. 98) a **Irsku**.

SHRNUTÍ

Všechny západoevropské státy jsou členy Evropské unie (EU). Patří k nejrozvinutějším zemím světa. Obyvatelstvo je zaměstnáno převážně ve službách a v průmyslu. Podnebí celé oblasti je pod vlivem Atlantského oceánu.

Otázky a úkoly

1. Ve kterých státech Západní Evropy je nejhustší osídlení? Která velká města se v těchto oblastech nacházejí? Jsou to průmyslové oblasti?
2. Proč v Západní Evropě převládá živočišná výroba nad rostlinnou? Souvisí to nějak s podnebím?

- Najděte na mapě názvy oblastí ve Francii, podle nichž jsou pojmenována známá francouzská vína.

TGV – francouzský rychlovlak

Obr. 98

Pověstmi opředené jezero Loch Ness. Ve které části Velké Británie se nachází?

- Vyhledejte na internetu, které země Západní Evropy mají nezaměstnanost větší než 8 %. Jaké důsledky má nezaměstnanost pro stát a jak se projevuje na životní úrovni jeho obyvatel?

Velká Británie se dělí na čtyři historické země: Anglii, Skotsko, Wales a Severní Irsko. Hospodářsky nejrozvinutější a současně plošně nejrozsáhlejší je Anglie.

- Je Velká Británie zakládajícím členem Evropské unie?

Přeprava aut ve vlaku v Eurotunelu

Vzhledem k velkému počtu obyvatel Británie, kteří pocházejí z bývalých kolonií, je v zemi mnoho svatyní různých náboženství světa. Například mešity nalezneme v Londýně nebo Birminghamu, buddhistická centra zase v Londýně nebo Leedsu.

Londýn býval dříve spojován se smogem. Dokážete říci, jak vzniká smog a jaké má důsledky pro zdraví obyvatelstva? Jak se před jeho účinky máme chránit?

3. Zjistěte, jestli následující státy byly britskými nebo francouzskými koloniemi: Egypt, Alžírsko, Ghana, Keňa, Madagaskar, Čad.
4. Které pochody v litosféře způsobily vyvrásnění Alp a Pyrenejí a sopečnou činnost v jižní Evropě (Vesuv, Etna, Stromboli)?

35. Velká Británie a Irsko

1. Podle mapy určete zeměpisné souřadnice Londýna. Jak se nazývá poledník, na kterém leží Londýn?
2. Ve kterém časovém pásmu leží Západní Evropa?
3. Na mapě vyhledejte ostrovy tvořící Britské ostrovy.
4. Která moře a které oceány omývají tyto ostrovy? Najděte na mapě v této oblasti i některé průlivy.
5. S pomocí mapy popište povrch Britských ostrovů.

Na Britských ostrovech se rozkládají dva státy: **Spojené království Velké Británie a Severního Irsku** (zkráceně Británie nebo Velká Británie) a **Irská republika** (Irsko). Tyto dva ostrovní státy jsou nápadně odlišné svou úrovní hospodářství. Británie, v minulosti bohatá koloniální mocnost, je i nyní jednou z nejvyspělejších zemí Evropy. Naopak Irsko, v minulosti jeden z chudších států, se nyní rychle rozvíjí vlivem dotací od Evropské unie.

Velká Británie

Velká Británie je od Francie, Belgie a Nizozemska oddělena známým průlivem **La Manche**.

Obr. 99

Vstupní stanice do Eurotunelu na britském pobřeží. Průliv La Manche chránil v minulosti Brity od válečných událostí v Evropě. Doprava se přes průliv uskutečňuje jednak trajekty, jednak podmořským Eurotunelem.

Pro svou ostrovní polohu má Velká Británie vybudováno **velké obchodní loďstvo**, které dováží suroviny a výrobky z celého světa, zvláště z bývalých britských kolonií.

- Co víte o britském koloniálním panství v minulosti? Má Velká Británie i v dnešní době nějaké kolonie?

Velká Británie je kolébkou světového průmyslu. Jsou zde zastoupena téměř všechna průmyslová odvětví, ale nejdůležitějšími jsou **výroba dopravních prostředků, elektronika a chemie**. V chemickém průmyslu převládá **zpracování ropy**, kterou Britové těží v Severním moři. **Průmyslová výroba se přesouvá ze střední Anglie (Birmingham, Manchester) do přístavů na jihu Anglie (Plymouth, Southampton) kvůli lepší dopravní dostupnosti.**

Vlivem klimatu v zemědělství Velké Británie **převažuje živočišná výroba** (chov skotu, ovcí a dostihových koní). Země jednu třetinu potravin dováží.

Hlavním městem je **Londýn (London)**.

Obr. 100

Londýn – hlavní město Velké Británie. Přes kterou řeku vede známý londýnský most Tower Bridge?

Irsko

Irsko získalo nezávislost na Velké Británii v roce 1921. Vlhké přímořské podnebí mírného pásu je výhodné pro **pastvinářství**, na které navazuje rozsáhlý **potravinářský průmysl**. Významná je i **těžba rašeliny**. Prudce se rozvinula **výroba výpočetní techniky a služby**.

Hlavním městem Irsku je **Dublin (Baile Atha Cliath)**.

- Irsku se říká „smaragdová“ nebo „zelený“ ostrov. Víte proč? Zdůvodněte, proč se v poslední době stává oblíbeným cílem turistů z USA.

Obr. 101
Pobřeží Irsku

SHRNUTÍ

Velká Británie patří mezi hospodářsky nejrozvinutější země na světě, je členem G8. Irsko je jednou z evropských zemí s nejrychleji se rozvíjícím hospodářstvím.

Otázky a úkoly

1. Jmenujte některé britské strojírenské výrobky.
2. Jak je možné, že je Velká Británie tradičním vývozcem čaje a kaka? Má pro tyto plodiny vhodné podnebí?
3. Zdůvodněte, proč se Irsko orientuje na potravinářství.

36. Francie

1. Podle mapy určete polohu Francie. Zhodnoťte její přístup k moři.
2. Srovnajte podle mapy povrch Francie s ostatními západoevropskými státy.
3. Ukažte na mapě velké francouzské řeky. Do kterých moří se vlévají?

Francouzská republika patří svou rozlohou mezi **největší evropské státy**. Je významná také z hlediska politického a hospodářského, neboť na jejím území mají sídla mezinárodní organizace a produkty průmyslové i zemědělské výroby se vyvážejí do celého světa. Ve Středozemním moři patří Francii ostrov **Korsika**.

Světově proslulé jsou výrobky francouzského průmyslu: **Strojírenství** se zaměřuje na výrobu dopravních prostředků – **automobilů (Renault, Peugeot)**, **letadel, lodí a vlaků**. Produktem chemického průmyslu jsou **pneumatiky (Michelin)**, uznávaná **kosmetika** (např. Dior) a **lé-**

V londýnském hvězdárně Greenwich je Muzeum času. Z fyziky znáte, co je základní fyzikální jednotkou času. Řekněte také, na stálosti jakého pohybu jsou dnes založeny hodiny.

Greenwich – observatoř

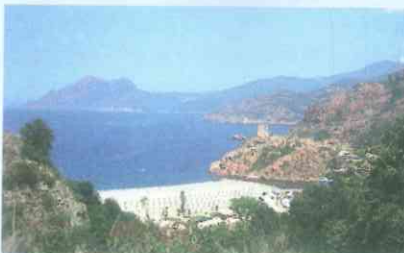
V Irsku je spolu s angličtinou úředním jazykem **irština**, která se povinně vyučuje ve školách, ale běžně ji používá jen kolem 2 % obyvatel Irsku, hlavně na venkově na západě ostrova.

Irsko – středověký hrad Ross

V minulosti Francie vlastnila řadu kolonií. Proto dnes mezi obyvatelstvem země najdeme mnoho přistěhovalců, především z Afriky, kteří bydlí většinou v okrajových čtvrtích měst. I v současné době Francie dováží ze svých bývalých kolonií suroviny.

Lesní porosty na Korsice jsou nejčastěji tvořeny kaštanovníkem. Pečené kaštany jsou tradiční oblíbenou pochoutkou Francouzů, kterou nabízejí mnohé obchody a občerstvení v ulicích francouzských měst.

Pobřeží Korsiky

- Francie je proslulá výrobou energie v jaderných elektrárnách. Jaká je budoucnost těchto elektráren a proč proti nim řada lidí a také některé státy protestují?

Turisté rádi navštěvují největší evropský kaňon – Verdon v oblasti Horní Provence. Je velmi zajímavým místem i pro spoustu hydrologů, geologů, speleologů, ale i historiků, neboť v blízké jeskyni je kresba bizonů z období 15 tisíc let před naším letopočtem.

Pravěké kresby z jeskyně Lascaux [laskó] v kaňonu Verdon

Obr. 103
Zahrady zámku ve Versailles

- Která z nejvýznamnějších institucí Evropské unie se nachází ve Francii, ve kterém městě a ve které části země?
- Z hodin českého jazyka máte představu o obtížnosti pravopisu příbuzných slov od slova Francie. Zopakujte si tedy a napište od uvedeného slova: přídavné jméno libovolného rodu, název jazyka, obyvatelka státu, obyvatel státu.

čiva. Francie též vyrábí kvalitní textilní oděvy a kožené zboží. V celém světě jsou známy výrobky průmyslu potravinářského – vína, sýry, hořčice a jiné.

- Víte, že francouzská kuchyně je velmi vyhlášená v celém světě? Pokuste se zjistit názvy některých jídel nebo vyhledejte na ně recepty.

Zemědělství Francie využívá příznivých přírodních podmínek, takže země je významným pěstitelem pšenice, vinné révy, ovoce a rostlin pro výrobu kosmetiky (např. levandule).

Většina obyvatelstva i průmyslu je soustředěna na severu země. Průmyslovým i kulturním jádrem Francie je Pařížská pánev s hlavním městem Paříží (Paris – obr. 102) na řece Seině.

Obr. 102
Paříž – Vítězný oblouk. Nachází se na konci hlavní třídy (Champs Élysées), na níž se každoročně konají vojenské přehlídky a končí zde závod Tour de France.

Na jihu země se nachází **Marseille**, druhé největší město Francie. Významnými městy jsou přístavy **Bordeaux**, **Le Havre** na pobřeží Atlantického oceánu a **Strasbourg** (sídlo Evropského parlamentu) na řece Rýn. V **Toulouse** se vyrábějí známá letadla Airbus. Na okraji Francouzského středohoří je významným městem **Lyon**. Každoročně navštíví Francii mnoho turistů. Využívají slunné pobřeží Středozemního moře (např. **Nice**, **Cannes**), horská střediska zimních sportů (např. **Chamonix**, **Albertville**) a hojně navštěvují množství kulturních památek (např. **zámek Versailles** a **zámky na Loře**). Oblíbeným cílem lyžařů jsou i velehorské oblasti Alp s ledovci.

SHRNUTÍ

Francie je přední evropskou zemí v průmyslové výrobě. Rovněž zemědělské výrobky se vyvážejí do celého světa. Kromě důležitého postavení v Evropě má i politický vliv v Africe. Je členem G8.

Otázky a úkoly

1. Které výrobky francouzského průmyslu znáte? Dovážejí se i do České republiky?
2. Kterému francouzskému městu se říká „město módy“? Které kulturní památky se v něm nacházejí?
3. Podle mapy charakterizujte klimatické i půdní podmínky pro zemědělství Francie. Ve kterých oblastech země převládá rostlinná a ve kterých živočišná výroba?
4. Vyhledejte v mapě některé oblasti Francie a přečtěte jejich názvy.

37. Země BENELUXU

1. Podle mapy popište povrch států Beneluxu. Vyhledejte nejvyšší a nejnižší body těchto států.
2. Se kterými zeměmi sousedí země Beneluxu?
3. Srovnajte podle mapy velikost zemí Beneluxu s ostatními zeměmi Západní Evropy.

Zkratka **BENELUX** je označení pro tři státy: **Belgii**, **Nizozemsko** a **Lucembursko**. Jejich charakteristickými rysy jsou velká hustota zalidnění a vysoká životní úroveň.

Nizozemsko

Nizozemské království je s výjimkou minitátů nejhustěji zalidněným státem v Evropě.

Značná část území leží pod úrovní hladiny světového oceánu. Proti záplavám je chráněno umělými hrázemi a pobřežními pískovými přesypy (dunami). Nizozemci jsou v celém světě známi svým „bojem s mořem“. Již po několik století vysoušejí pozemky na bývalém mořském dně chráněné proti vodě hrázemi (obr. 104). Tato nová území se nazývají **poldry**.

Nizozemské zemědělství patří mezi **nejintenzivnější na světě**. Převážně rodinné farmy jsou zaměřeny na chov skotu pro mléko, které se zpracovává na proslulé sýry. Významné je i pěstování zeleniny. V celém světě je Nizozemsko proslaveno pěstováním a vývozem květin (např. tulipánů a růží). Nizozemský průmysl vyrábí špičkovou elektroniku (firma *Philips*). Důležitý pro vývoz je i potravinářský průmysl. Těžební průmysl se zaměřuje na velká ložiska zemního plynu jak na pevnině, tak i na dně Severního moře. Nizozemsko dodává zemní plyn řadě evropských států.

Obr. 105
Amsterdam – historické centrum protkané vodními kanály. Letiště Amsterdamu se nachází na poldru.

Belgie

Belgické království je státem dvou jazykově odlišných národů. V severní části země žijí **Vlámové**, v jižní **Valoni**. Mezi oběma národy dlouhá léta panují národnostní spory.

Vysoce rozvinutý průmysl v Belgii je zaměřen na **hutnictví železa**, **strojírenství** (zbraně) a **broušení diamantů**. Z tradičního textilního průmyslu má největší význam **krajkářství**.

Všechny tři země jsou konstituční monarchie. V jejich čele stojí král, královna nebo velkovévoda.

- V dějepise jste se učili o panovnickém rodu, z něhož pocházel jeden z nejvýznamnějších českých panovníků, jehož otec má hrob v hlavním městě Lucemburska. Řekněte jména obou českých vládců i panovnického rodu.

Obr. 104
Poldr – většinou jsou na nich pole a pastviny pro zemědělskou výrobu

Nizozemsku se říká „země tulipánů a větrných mlýnů“. Větrné mlýny v minulosti sloužily k odčerpávání vody z vysoušených území (poldrů).

- Zkuste určit globální světový problém, který by mohl způsobit zatopení poldrů.

V nizozemském městě Noordwijk se nachází vývojové středisko pro kosmické lodě a další technologie, které Evropa používá při svém vlastním výzkumu vesmíru.

Brusel – Atomium

- Zjistěte za jakým účelem bylo Atomium postaveno.

V Belgii a v Lucembursku je na rozdíl od většiny evropských států účast ve volbách do zastupitelských orgánů povinná pro všechny, kteří splňují daný věk.

- Zjistěte, zda v Lucemburku sídlí Evropská komise, Evropský soudní dvůr, nebo Evropský parlament.

Nejvíce vody mají alpské řeky v létě z tajících ledovců.

Alpy – Krimmské vodopády

Matterhorn

- S pomocí atlasu určete jeho polohu a výšku.

Hlavním městem Belgie je dvojjazyčný Brusel (*Bruxelles* – obr. 106). Díky své poloze je sídlem vrcholných orgánů Evropské unie a NATO (*Severoatlantického paktu*).

Jedním z největších přístavů světa jsou Antverpy.

Obr. 106

Brusel – budova Evropské komise

Lucembursko

Lucemburské velkovodství je vnitrozemský stát. Základem hospodářství jsou služby (např. bankovníctví a pojišťovnictví). Hlavní město je Lucemburk (*Luxemburg*). Je v něm sídlo několika institucí Evropské unie. Státy EU řeší své spory u Evropského soudního dvora.

SHRNUTÍ

Země Beneluxu mají malou rozlohu a vysokou hustotu zalidnění. Svým hospodářským propojením se staly vzorem pro vznik a fungování Evropské unie. Všechny státy Beneluxu počítáme mezi hospodářsky vyspělé země.

Otázky a úkoly

1. Dokážete popsat poldry?
2. Které výrobky firmy Philips znáte?
2. Zjistěte, kterými jazyky hovoří obyvatelé Belgie. Do kterých jazykových skupin se tyto jazyky řadí?

38. Střední Evropa

1. Pomocí schematické mapy na obr. 82 na str. 66 určete státy Střední Evropy. Srovnajte jejich rozlohu.
2. S kterými státy Střední Evropy sousedí naše republika?
3. Které národy obývají území států Střední Evropy?
4. Které pochody vytvořily kerná pohoří? Jakými tvary se tato pohoří vyznačují? Nakreslete hrást' a příkopovou propadlinu.

Do Střední Evropy kromě našeho státu – České republiky – patří Německo, Polsko, Slovensko, Maďarsko, Rakousko, Švýcarsko, Lichtenštejnsko a Slovinsko. Některé z těchto států jsou přímořské a některé vnitrozemské. Liší se i svou hospodářskou vyspělostí. Německo, Rakousko, Švýcarsko a Lichtenštejnsko mají vysokou životní úroveň na rozdíl od zbývajících států, které teprve budují tržní hospodářství.

Povrch Střední Evropy je různorodý. Nížiny se nacházejí na severu oblasti a v Maďarsku. Pohoří vyplňují většinu území České republiky a Slovenska. Severoevropská nížina byla v dobách ledových pokryta ledovci, které zde zanechaly svoje usazeniny. Značná část Rakouska a Švýcarska je vyplněna Alpami, které zasahují i na jih Německa. Mezi nížinami na severu a Alpami na jihu leží pás starých kerných pohoří (například Krkonoše).

Střední Evropa se vyznačuje přechodným podnebím mezi oceánským a vnitrozemským. Vliv oceánského podnebí lze zaznamenat v Německu a západních částech České republiky a Polska. Ostatní oblasti jsou pod vlivem vnitrozemského podnebí – teplá léta, mrazivé zimy, málo srážek. Většina území Alpských zemí má podnebí ovlivněné nadmořskou výškou s výraznými výškovými stupni.

- Najděte na mapě některé ledovce v Alpách a napište si do sešitu jejich názvy.

Země Střední Evropy mají velký význam z hlediska dopravy. Procházejí jimi dopravní cesty z východu na západ i z jihu na sever Evropy. Řada řek je splavná (například Dunaj, Rýn). Je tu mnoho průplavů (umělých plavebních kanálů, viz obr. 107 + obr. v barevném pruhu).

Obr. 107

Mapka možné cesty nákladů říční dopravou s využitím kanálu Rýn – Mohan – Dunaj

Výjezd nákladní lodi z plavebního kanálu Mohan-Dunaj

Většina řek – Rýn (*Rhein, Rijn*), Labe (*Elbe*), Odra – odtéká do Severního nebo Baltského moře. Pouze Dunaj ústí do Černého moře (obr. 107). Alpské řeky se pro svůj spád využívají k výrobě elektrické energie.

Střední Evropa má z nerostných surovin hlavně ložiska černého a hnědého uhlí, soli, magnezitu a v Maďarsku bauxitu. Celá oblast je značně závislá na dovozu ropy a zemního plynu.

V průmyslové výrobě je Střední Evropa známá svými strojírenskými výrobky. Nerostné suroviny se zpracovávají v hutnictví a chemickém průmyslu.

Středoevropské země mají rozdílné přírodní podmínky pro zemědělskou výrobu. Převažuje zde chov skotu a prasat nad pěstováním obilovin, brambor a cukrovky.

Původní listnaté a smíšené lesy byly v řadě míst Střední Evropy vykáčeny. Místo nich jsou zde zemědělské plochy nebo druhotné jehličnaté lesy. Značná část lesů je poškozena v důsledku znečištění ovzduší.

? Víte, že v některých oblastech Střední Evropy je těžbou nerostných surovin narušeno životní prostředí? Přírodní složky těchto krajín jsou značně poškozené, avšak je možné je znovu obděláním (rekultivací) obnovit. Většinou povrchovou těžbou však dojde k úplné devastaci krajiny. Náprava přirozenou cestou je pak skoro nemožná nebo velmi obtížná a finančně náročná.

- Určete alespoň čtyři oblasti Střední Evropy, kde dochází k narušování krajiny a životního prostředí.

Plavební komora na kanálu Mohan-Dunaj široká 12 m, dlouhá 190 m, zdvih 17 m. Umožňuje zdvihání a spouštění lodí při překonávání výškových rozdílů plavebních hladin na trase kanálu.

Výjezd nákladní lodi z plavebního kanálu Mohan-Dunaj

- Na základě znalostí z přírodopisu napište, jak se nazývají rostliny, jež se spolu s přesličkami podílely na vzniku černého uhlí. Vysvětlíte, co znamená, že jsou řazeny k cévnatým rostlinám.

- Vyhledejte v knihovně nebo na internetu, proč se území na hranicích České republiky, Německa a Polska říká „černý trojúhelník“.

Obr. 108

Německo (Sasko) – devastovaná krajina po povrchové těžbě hnědého uhlí

Většina obyvatel Polska, Rakouska nebo Slovenska se hlásí k římskokatolickému vyznání. V těchto zemích je mnoho historicky cenných římskokatolických kostelů.

Chrám sv. Karla Boromejského ve Vídni

• Kterými hlavními městy, jejichž počáteční písmeno je B, protéká Dunaj? Která z těchto hlavních měst patří státům Evropské unie?

• Z matematiky si zopakujeme převody jednotek. Změřte v atlase nebo na mapě délku hranic mezi Německem a Českou republikou (vzdušnou čarou), výsledek запиšte v centimetrech a podle měřítka převedte na vzdálenost v kilometrech.

Zbytek berlínské zdi, která po desetiletí rozdělovala město.

Wolfsburg – sídlo automobilky Volkswagen

SHRNUTÍ

Nejvyšší životní úroveň ze středoevropských států je v Německu, Švýcarsku a Rakousku. Ostatní země řeší některé hospodářské problémy po přechodu od plánovaného na tržní hospodářství.

Otázky a úkoly

1. Které státy Střední Evropy mají převážně nížinatý a které hornatý povrch?
2. Které evropské veletoky ve Střední Evropě jsou splavné? Najděte některé průplavy.
3. Vyhledejte největší průmyslové oblasti Střední Evropy, určete jejich zaměření a jmenujte některá střediska.

39. Německo

1. Porovnejte podle mapy rozlohu Německa s jinými evropskými státy. Zkontrolujte podle tabulek (str. 103).
2. Vyhledejte na mapě některé spolkové země Německa. Přečtěte jejich názvy.
3. Podle mapy popište povrch Německa. Najděte nejvyšší vrchol státu.

Německo se skládá ze 16 spolkových zemí. Zeměpisně má velmi výhodnou polohu v Evropě (včetně přístupu k moři), která společně s průmyslovou tradicí, rychlým rozvojem moderních odvětví a dokonalých služeb byla předpokladem vzniku hospodářsky nejvýznamnější země v Evropě. Vzhledem k tomu, že je našim bezprostředním sousedem, značně ovlivňuje i hospodářství České republiky.

? Víte, že po druhé světové válce bylo Německo rozděleno na 4 okupační zóny: britskou, francouzskou, americkou a sovětskou? Roku 1949 vznikla ze sovětské zóny Německá demokratická republika, ze zbylých tří zón Spolková republika Německo. Byly to státy s odlišným politickým režimem. V říjnu 1990 došlo ke sjednocení obou států a Německo se tak stalo opět jednotnou zemí. Mezi bývalou východní a západní částí Německa však existují značné rozdíly v životní úrovni.

Obr. 109

Brandenburská brána, která je symbolem období neproniknutelného rozdělení Berlína vysokou zdí (před r. 1990)

Po Rusku je dnes Německo nejlidnatější zemí Evropy. Většinu tvoří Němci, je zde však mnoho přistěhovalců, především z Turecka. Průmysl je ovlivněn výskytem nerostných surovin (černé a hnědé uhlí) a také solemi. Německý průmysl je nejmohutnější v Evropě. V místech těžby černého uhlí se rozvinulo hutnictví. Na ně navazuje nejrozsáhlejší průmyslové odvětví – strojírenství. To vyrábí především dopravní prostředky (například Volkswagen – VW, Mercedes), elektrické spotřebiče

(Siemens), obráběcí stroje, optiku a jiné. Chemický průmysl se zaměřuje na spoustu výrobků od umělých vláken až po léčiva. Významný je i průmysl oděvní a potravinářský (pivo, masné výrobky). V zemědělství převažuje živočišná výroba, především chov skotu pro mléko v nížinách na severu země a na horských loukách v Alpách.

- Vzpomeňte si, co jste se učili v minulém ročníku o výškové stupňovitosti. Umíte nakreslit výškové stupně v Alpách od údolí až po vrcholy pokryté ledovci?

V Německu se chová nejvíce prasat v Evropě. V rostlinné výrobě se pěstují zejména obiloviny, cukrovka, brambory a v údolí Rýna vinná réva.

Německo má velmi hustou síť dálnic, silnic a železnic. Významná je říční doprava s četnými průplavy. Na Rýnu leží největší říční přístav Evropy Duisburg. Nejdůležitějšími mořskými přístavy jsou Brémy (Bremen), Hamburk (Hamburg) a Rostock.

K největšímu soustředění obyvatelstva i průmyslu došlo v Porýní – Porúří, protože jsou zde ložiska černého uhlí a využívá se splavnosti Rýna. Nacházejí se zde velkoměsta Dortmund, Essen, Düsseldorf, Kolín nad Rýnem (Köln am Rhein).

Na řece Mohan (Main) se nachází obchodní středisko a letecký dopravní uzel Frankfurt nad Mohanem. Centrem Bavorska,

Obr. 110

Porúří – hlavní průmyslová oblast Německa

největší spolkové země, je město Mnichov (München). Ve východní části Německa leží Lipsko (Leipzig) – město veletrhů – a Drážďany (Dresden) se světoznámou obrazárnou. Hlavním městem státu je Berlín (Berlin).

Obr. 111

Berlín – hlavní město Německa

SHRNUTÍ

Německo je hospodářsky nejsilnějším státem Evropy. Patří do skupiny osmi nejvyspělejších zemí světa (G8). Na Rýnu existuje největší soustředění průmyslu a obyvatelstva v Evropě. Je to oblast Porýní – Porúří. Německo je hlavním obchodním partnerem České republiky.

Otázky a úkoly

1. Která moře spojuje průplav Rýn – Mohan – Dunaj (viz obr. 107)?
2. Proveďte celkovou charakteristiku Porýní – Porúří. Zjistěte, jaký je v oblasti stav životního prostředí.
3. Na jakou zemědělskou výrobu je zaměřeno zemědělství v Alpách a na jakou zemědělství na pobřeží Severního moře?

Německé podniky koupily některé naše firmy. Nejznámějším příkladem je Volkswagen – Škoda Mladá Boleslav.

Areál podniku Škoda Auto, a. s.

Automobilová výroba je v Německu nejdůležitějším průmyslovým odvětvím. Tato země je nejvýznamnějším výrobcem automobilů v Evropě. Přibližně každé sedmé pracovní místo souvisí přímo nebo nepřímo s automobilovou výrobou.

Drážďany jsou 5. velkoměstem Německa s 800 let starou historií důležité obchodní křižovatky. Během druhé světové války bylo město leteckými nálety téměř zničeno. Postupně však bylo zrekonstruováno a dnes je pro svou polohu a architektonický půvab nazýváno Polabská Florencie.

Drážďany – obrazárna Zwinger

Hamburk nebo Lübeck na severu státu jsou bývalá bohatá hanzovní města. Hanza bylo obchodní sdružení německých a nizozemských měst, která využívala svou výhodnou dopravní polohu pro dálkový obchod. I dnes v nich najdeme například průmysl loďařský, chemický, potravinářský nebo hutní.

40. Rakousko, Švýcarsko a Slovinsko

- Dovedli byste říci, se kterými dvěma státy a kdy vstoupilo Rakousko do Evropské unie?

Vídeň byla také hlavním městem Rakousko-Uherska, kam před rokem 1918 patřila i naše republika. Vídeň má mnoho historických památek, např. zámek Schönbrunn. Město je rovněž místem konání četných diplomatických jednání.

Vídeň – barokní zámek Schönbrunn

- Z hudební výchovy víte, že se v rakouském Salzburgu narodil světoznámý hudební skladatel, mimo jiné velmi oblíbený v Praze, kterou miloval. Jak se jmenoval a které jeho skladby znáte?

Řada měst ve Švýcarsku leží na březích četných jezer, která vznikla po roztátí ledovců na konci poslední doby ledové ve starších čtvrtohorách (asi před 12 000 lety).

Ledovcové jezero (Lago Maggiore) ve Švýcarsku. Která řeka jím protéká?

1. Lze nalézt něco společného na poloze Švýcarska, Rakouska a České republiky?
2. Podle mapy určete nadmořskou výšku následujících alpských vrcholů: Dachstein, Grossglockner, Monte Rosa, Jungfrau, Triglav.
3. Vyhledejte na mapě největší švýcarská jezera.

Rakousko a Švýcarsko jsou podle své polohy nazývány **Alpské země**. Jejich společným charakteristickým rysem je neutralita, proto nejsou členy žádného vojenského seskupení. Přes omezené přírodní zdroje jsou hospodářsky vyspělé s vysokou úrovní celé sféry služeb, kterou využívají i ostatní evropské státy (především bankovníctví). V poslední době vzhledem k větší vyspělosti řadíme do Střední Evropy i **Slovinsko**.

Rakousko

Rakouská republika se skládá z devíti spolkových zemí.

Významnou roli v rakouském hospodářství má **průmysl**. Rakousko je největším světovým producentem **magnezitu**, který se využívá v hutnictví. Hutnický průmysl poskytuje dostatek materiálu pro strojírenství, které je zaměřeno na výrobu **dopravních prostředků, stavebních a obrobacích strojů**. Domácí suroviny zpracovává i průmysl dřevozpracující a potravinářský.

Rakouské **zemědělství** se vzhledem k přírodním podmínkám orientuje na **chov skotu pro mléko**.

Hlavním a také největším městem Rakouska je **Vídeň (Wien)**. Je to průmyslové a kulturní centrum na Dunaji. Velkými průmyslovými středisky státu jsou města **Štýrský Hradec (Graz)** a **Linec (Linz)**.

Tento náš jižní soused má velké příjmy z **cestovního ruchu**. Turisté navštěvují Rakousko především v zimě (zimní rekreace v Alpách – např. Ramsau, Dachstein). Turistickými centry jsou **Salzburg** a **Innsbruck**.

Obr. 112 Dachstein (Rakouské Alpy) – horské rekreační středisko

Švýcarsko

Švýcarská konfederace je složena z oblastí zvaných **kantony**. Úředními jazyky jsou zde **němčina, francouzština, italština a rétorománština**, kterou ale hovoří jen 1 % obyvatel státu.

Švýcarsko má velký **nedostatek nerostných surovin**, vzhledem k tomu je **průmysl** zaměřen na **náročnou lidskou práci s malou spotřebou materiálu**. Ve strojírenství převažuje výroba **hodinek, měřicích zařízení a lékařských přístrojů**. Proslulý je i průmysl **potravinářský** (čokoláda, sýry). Švýcarsko je rovněž světovou velmocí ve výrobě **léčiv** a je proslulé také v oblasti **bankovníctví**.

I Švýcarsko má značné příjmy z **cestovního ruchu**. Turisté navštěvují především alpská střediska (Davos, Zermatt), která často fungují i jako klimatické lázně.

Hlavním městem Švýcarska je **Bern**. Největším městem je **Curych (Zürich)**. Město **Ženeva (Geneve)** – obr. 113) je sídlem významných mezinárodních organizací, např. Mezinárodního červeného kříže.

Obr. 113 Pohled na Ženevu. Určete polohu tohoto města.

Mezi Rakouskem a Švýcarskem leží maličké **Lichtenštejnsko**. Obyvatelstvo je zaměstnáno především ve službách. V zemi platí švýcarská měna.

Slovinsko

Slovinsko je **nejvyspělejší** z bývalých republik **Jugoslávie**. Společně s těmito republikami prošlo Slovinsko složitým vývojem (včetně ozbrojených konfliktů). Po osamostatnění (v roce 1991) se hospodářstvím a životní úrovní blíží státům Střední Evropy a je členem EU. V **průmyslu** převládá strojírenství (elektrospotřebiče **Gorenje**). Znáмым výrobkem **dřevozpracujícího průmyslu** jsou lyže **Elan**. Významný je i **turistický ruch** ve slovinské části Alp. **Hlavním městem** je **Lublaň (Ljubljana)** – obr. 115).

SHRNUTÍ

Rakousko i Švýcarsko patří mezi státy s vyspělou tržní ekonomikou. Oběma státům říkáme Alpské země. Ze svahů Alp stéká mnoho prudkých řek, jejichž voda se používá pro výrobu elektrické energie. Obě země mají značné příjmy z turistického ruchu. Slovinsko je vzhledem k Rakousku a Švýcarsku méně vyspělá země, ale její hospodářství se velice dynamicky rozvíjí.

Otázky a úkoly

1. Porovnejte průmyslová odvětví a jejich výrobky v Rakousku a ve Švýcarsku. Kdo zná firmu Nestlé? Co vyrábí?
2. Vyhodnoťte podmínky pro zemědělství v obou Alpských státech.
3. Chtěli byste navštívit Rakousko, Švýcarsko nebo Slovinsko? Máte zájem o určitou oblast v těchto státech? Zdůvodněte.

41. Slovensko, Polsko a Maďarsko

1. Srovnajte podle mapy polohu těchto států. Které z nich sousedí s ČR?
2. Popište tvar státního území Slovenska. Jakou polohu zaujímá hlavní město státu – Bratislava?
3. Které přítoky přijímá řeka Dunaj z území Slovenska?
4. Popište rozdíly mezi povrchem Slovenska, Polska a Maďarska. Určete podle mapy, ve kterých částech států se nacházejí vysočiny.
5. Vyhodnoťte podle mapy teplotní a srážkové poměry Slovenska, Polska a Maďarska.

Ve Švýcarsku si můžete koupit celotýdenní jízdenku, která platí nejen na všechny vlaky, ale i na lanové a ozubnicové dráhy a některé lyžařské vleky.

Obr. 114 Levná elektrická energie z horských řek se hojně využívá i v dopravě Alpských zemí.

Slovinsko jako první země ze států, které byly v roce 2004 přijaty do Evropské unie (včetně České republiky), zavedla jako svou měnu euro (od 1. 1. 2007).

Obr. 115 Lublaň – panorama města s hradem. Lublaň a Pražský hrad mají stejného architekta. Zjistěte jeho jméno.

Ve Slovinsku najdeme řadu krasových území. Nejznámější je jeskynní systém Postojna. Ve speleologii (oboru zabývající se výzkumem jeskyní) se užívají termíny pocházející ze slovinské.

- Kdybychom na švýcarské státní vlajce zaměnili červenou barvu za bílou a naopak, dostali bychom vlajku Mezinárodního červeného kříže. Ten byl původně založen na pomoci raněným ve válečných konfliktech. Dovedli byste jmenovat alespoň tři místa ve světě, kde v této době probíhá nějaký válečný konflikt?

Známy středisky Vysokých Tater jsou Štrbské pleso, Starý Smokovec nebo Tatranská Lomnica.

Vodní dílo Gabčíkovo kromě hlavního účelu, ekologické výroby elektrické energie, má příznivý vliv na zlepšení podmínek pro plavbu lodí, ochranu proti povodním, rozvoj nových rekreačních možností, ustálení hladiny podzemních vod a zlepšení přírodních podmínek v přilehlých vodních ramenech.

Vodní dílo Gabčíkovo

Vodní elektrárna v přehradě vodního díla Gabčíkovo

Slovensko se snaží intenzivně propojit dvě největší města – Bratislavu a Košice – dálničním spojením. Problémem je hornatý terén vyžadující stavbu tunelů.

Lázně Bojnice

V této kapitole si prohloubíte znalosti o našich nejbližších sousedech – **Slovensku, Polsku a Maďarsku**. Tyto státy do 90. let 20. století procházely stejným politickým a hospodářským vývojem jako naše republika. **Slovenská republika** je hospodářsky, jazykově, kulturně i politicky náš nejbližší soused. V letech 1918 až 1992 jsme žili se Slováky ve společném státě – Československu, proto byste měli věnovat této kapitole zvýšenou pozornost.

Slovensko

Značnou část Slovenska zabírají **Karpaty**. V nejvyšších částech slovenských Karpat – zejména v **národních parcích Vysoké a Nízké Tatry** – jsou ostré skalní hřebeny a hluboká údolí modelovaná ve starších čtvrtohorách ledovci. Ve vápencových pohořích jsou četné jeskyně obdivované mnoha turisty.

Obr. 116
NP Vysoké Tatry – Štrbské pleso

Ve slovenských horách je vyvinuta **výšková stupňovitost** od listnatých lesů při úpatí přes jehličnaté lesy až po horské louky na vrcholech (nazývaných hole). V nejvyšších pohořích jsou i kamenité mrazové pustiny.

Na jihu Slovenska se nacházejí **úrodné nížiny – Podunajská a Východoslovenská**.

Podnebí Slovenska má již více rysů **vnitrozemského podnebí** než u nás. Zejména v horách jsou zimy chladnější než v ČR a padá mnoho sněhu. Hlavní řekou Slovenska je splavný veletok **Dunaj**. Je na něm vybudována velká vodní cesta s vodní elektrárnou v přehradě u Gabčíkova (u Bratislavy).

Slováci náležejí stejně jako my ke **Slovanům**. Na jihu Slovenska žije maďarská menšina. **Slovensko je průmyslový stát**, který přechází **od plánovaného k tržnímu hospodářství**. Má rozvinutý **strojírenský průmysl**, zejména v Pováží a v Pohroní. U **Košic** jsou Východoslovenské **železárny**.

Obr. 117
Bratislavský hrad. Přes kterou řeku je postaven nový silniční most?

Hlavním městem je **Bratislava**. V Bratislavě je velká **rafinerie** Slovnaft, jejíž chemické výrobky se prodávají i u nás.

Zemědělská výroba je soustředěna hlavně v nížinách, kde se pěstuje především **zelenina, pšenice a kukuřice**.

Na Slovensku je řada významných **lázní s minerálními prameny**: **Piešťany, Bardejov, Sliač, Turčianské Teplice** a další. Značný je turistický ruch, zejména ve Vysokých Tatrách (obr. 116).

Polsko

Polská republika je **náš severní soused** s přístupem k Baltskému moři. Kromě jižní části státu, kde se zvedají polské Karpaty, je povrch tvořen **převážně nížinami**. Západní část má menší rozdíly mezi letními a zim-

ními teplotami než východní část. Většina území je odvodňována řekami **Odrou a Vislou** do Baltského moře.

Obyvatelstvo je nejvíce soustředěno v **jižní části státu** (v Horním Slezsku). Polsko je tradičně katolickou zemí.

Polské **hospodářství** je založeno na **velkém nerostném bohatství**. To dalo základ rozsáhlému **hutnickému průmyslu**. Na něj navazuje **strojírenství** s výrobou různých zařízení a **dopravních prostředků** (lodě).

Nerostné suroviny (síra, soli) zpracovává **chemický průmysl**. Tradici má i **potravinářský průmysl**. Hlavní průmyslovou oblastí je Horní Slezsko s významným centrem **Katowice**.

Obr. 118
Katowice – centrum hutního průmyslu

Polsko má **rozsáhlou zemědělskou výrobu**. Téměř polovinu státního území zabírá orná půda, většinou však na méně úrodných kambizemích (viz Slovníček v učebnici) a podzolech. Převládá **rostlinná výroba**. Pěstují se hlavně **brambory** (přední producent na světě) a **obiloviny**, především žito. V **živočišné výrobě** převažuje **chov prasat a skotu pro mléko**.

Hlavním městem Polska je **Varšava (Warszawa)**, která byla během druhé světové války téměř zničena. Dalšími městy jsou **Lodž (Łódź)** – středisko textilního průmyslu, **Krakov (Kraków)** – bývalé královské město, **Vratislav (Wrocław)** – středisko Dolního Slezska, **Poznaň (Poznań)** – město veletrhů, přístavy u Baltského moře – **Gdaňsk (Gdańsk)**, **Gdyně (Gdynia)** a **Štětín (Szczecin)**.

Maďarsko

Maďarská republika je **vnitrozemský stát**.

Povrch tvoří hlavně Velká a Malá uherská **nížina s úrodnými černozeměmi**. Na severu země jsou zalesněná pohoří sopečného původu.

V Maďarsku převládá **vnitrozemské podnebí** s horkými léty, mrazivými zimami a nedostatkem srážek. Osou Maďarska je splavný veletok **Dunaj**. Přírodní podmínky umožňují intenzivní **zemědělskou výrobu**. Maďarsko pěstuje především **ovoce** (meruňky), **zeleninu** (papriku, rajčata) a **vinnou révu**. Díky pěstování **kukuřice** je rozšířen **chov prasat** po celé zemi.

V **průmyslové výrobě** je proto na předním místě **potravinářství**. Kromě ovoce a zeleniny se vyvážejí hlavně **uzeniny**. Velmi důležitý je průmysl **elektrotechnický**. Chemický průmysl je znám výrobou **léčiv**. **Výroba hliníku** je založena na těžbě **bauxitu** v okolí Blatenského jezera (**Balatonu**).

Hlavním městem Maďarska je **Budapešť (Budapest)**, kde žije pětina obyvatel země (obr. 119). Kromě velké průmyslové výroby je i městem **lázeňským**. **Debrecín (Debrecen)** a **Szeged** jsou potravinářská střediska na východě, **Miskolc** pak průmyslové centrum na severu. Turisté navštěvují především Budapešť, Balaton a různé termální lázně.

Obr. 119
Město Budapešť vzniklo spojením dvou měst – Budína a Pešti – na protilehlých březích Dunaje. Pro turisty je nejpřitažlivější budova maďarského parlamentu.

I území Polska pokrýval v dobách ledových pevninský ledovec. Jeho činností vznikla na severu Polska v ledovcových usazeninách řada jezer a rozsáhlé bažiny.

• Na život v těchto zemích, zvláště v Polsku, má vliv římskokatolická církev. Myslíte si, že je budoucí svět možný bez náboženských konfliktů?

Na území Polska se nachází koncentrační tábor Osvětim, kde zahynuly statisíce obyvatel Evropy, především židovského původu.

Osvětim

Přibližně 80 % rozlohy Maďarska zabírají intenzivně obdělávané nížiny, které se využívají jak pro rostlinnou, tak pro živočišnou výrobu. Zemědělské produkty nacházejí uplatnění v typické maďarské kuchyni; asi nejznámějším maďarským jídlem je guláš.